

I KA HAKƁW ANI WAJIBI KOKƁTAW KUNBƁN YƆRƆLA

Nin kunnaƁoni in ye e ta ye:

- ✓ i si ma san 18 sƆrƆ
- ✓ i n'i mansaw fila walima o dƆ la kelen nana
- ✓ E ni i ka denbaya ye kalifayƆrƆ nini (a bƁ wele fana ko diƁƁ ka lakanali) in Itali.

E ni i ka denbaya lakanalen do nin jamana in kɔɔ	3
Ɔɔn bɛ se ka i dɛmɛ?	3
E ni i ka denbaya bɛna mun sɔɔ?	4
Furakɛli hake	6
IBaarakɛlaw kunnaƆoni	7
Sɛgɛsɛgɛli numanw ye jumɛn ye?	8
Kalan hake	8
Baara hake	9
I ka kalifayɔɔɔ ɲinili sɛbɛn	9
E ni i ka denbaya bɛna to yɔɔ jumɛn?	10
I bɛ se ka mun kɛ ni mɔgɔ dɔ ye i nimatɔɔɔ?	11
Kunbɛnni wajibi sariya jumɛnw bɛ e ni i ka denbaya bolo?	12
Mun bɛna kɛ ni e walima i ka denbaya ma [aw] bɛn aw ka wajibi ketaw ma?	13
Ka i kanbɔ diɲɛ ka lakanali ni farajɛla jamanaw taama nɔfɛ sariyaw	14
Mun bɛna kɛ ni e ni i ka denbaya bolila ka taa jamanaw dɔ la kelen kɔɔ?	15
Ɔɔn bɛna e ni i ka denbaya dɛmɛ ni aw ma sɔn jamana marabagaw ka hakilina ma?	16
Mun bɛna kɛ ni dɔw ye yɛɛmaw jukɔɔmatintin?	16
Kumapɔgɔnya kunnaƆoniw	17

➤ E NI I KA DENBAYA LAKANALEN DON NIN JAMANA IN KONO

E ni i ka denbaya ye a fɔ jamana nɛmɔɔw ye ko aw tɛ se ka segin aw ka jamana kono sabu aw bɛ farati la ani aw ye kalifayɔɔɔ jini. E ni i ka denbaya ye kalifayɔɔɔ jinibagaw ye Itali kono.

➤ JON Bɛ SE KA I DɛMɛ?

Erɔpu, mɔɔɔ o mɔɔɔ ma san 18 bɔ, o bɛ jate denmisenni ye ani a ka kan ka dɛmɛ **kerɛnkerɛnnen sɔɔɔ**.

Ka aw to jamana kono, nin baarakela ninnu bɛ se ka aw dɛmɛ, misali la:

- **Adamadenya baarakela** dɔ bɛ e ni i ka denbaya dɛmɛ aw ka don o don magow la walima kuma baarakela wɛrɛw fɛ minnu bɛ se ka i dɛmɛ geleya kerɛnkerɛnnen dɔ la.
- **Dɔɔɔɔɔ** walima **furakelila** bɛ i dɛmɛ ni ma kenɛ, i joginnen walima ni i mago bɛɛ furakeli dɛmɛ sifa o sifa la.
- **Hakililabana donbaa** ɔana dɔ bɛ i dɛmɛ ni i nisɔngoyalen don, diminen, siralen, jɔɔɔɔɔ walima sunɔɔɔ ka geleya i bolo.
- **Sariya laadilibaga** dɔ bɛ e ni i ka denbaya dɛmɛ ka kalifayɔɔɔ jinicogoyaw faamu ani ni aw dalen bɛ a la fana ko aw ka hakew ma labato.
- **Kanyɛlemala** dɔ bɛ se ka i dɛmɛ ka kuma kan na i bɛ min faamu. U jɔɔɔɔ ye ka e ni tɔw ye min fɔ lase a cogo la.
- karamɔɔɔw bena i dɛmɛ ka kan deke ani i ka kalan ko siraw

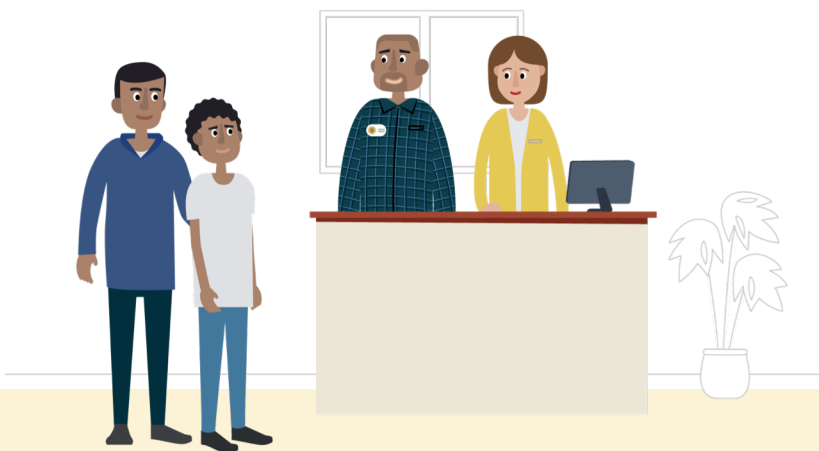
Geleya wɛrɛw bɛ i kan wa? I bɛ se ka dɛmɛ ni jukɔɔmatintin jini baarakɛlaw fɛ tuma bɛɛ. I kana siran, geleyaw bɛ se ka jɛnabo jɔɔɔɔ fɛ.

➤ E NI I KA DENBAYA BENA MUN SORJO?

[Aw] bena dɛmɛ suguyaw sorjo minnu tɛ kelen ye ka aw to ka jamana nɛmɔɔɔw makɔɔ ka [aw] ka kalifayɔɔɔ seɓen sɛgɛsɛgɛ. O bɛ wele **ko kunbɛnni**.

Iko denmisen ani iko kalifayɔɔɔ jinibaga, hakew bɛ i bolo nka i mago bɛ a la ka sariyaw fana labato. Olu nɛfɔlɛn don nin gafe in kɔɔɔ.

Ni i ma o seɓen yɔɔɔ dɔw faamu walima ni i mago bɛ jininkali o jininkali la, baarakelaw jininka wala i mansaw.

Ka aw to nin jamana in kɔɔɔ, baarakelaw bɛ kunnafoni wɛrɛw di aw ma ka kɛɛɛ ni aw ka cogoya ye. I bɛ se ka jininkali ka tuma bɛɛ.

Ka keɓe ni aw ka cogoya ye, e ni i ka denbaya bena ninnu sɔɔ:

• siyɔɔ dɔ

• balo

• finiɓ

• yɛɛsaniya
minɛnɓ

• I ka dembaya be se ka wari fana sɔɔ don o don musakaw kama.

FURAKELI HAKE

Jamana jemɔɔw be da a la ko i ye furakeli sɔɔ i mago be min na.

I be se la i du wala baarakelaw kunnaƆoni furakeli geleya bee la min be i kan.

U be i deme ka furakela walima dɔɔtɔɔ do ye ni i mago be a la.

Ni dɔɔtɔɔ ye a jate mine ko a ka kan, u be furaw seben ani ka taa bo a donbaa ŋanaw ye.

Baarakelaw bena fo i nin denbaya ye n'i be se ka bena ka furakeli lajeli ke ni furakela walima dɔɔtɔɔ do ye.

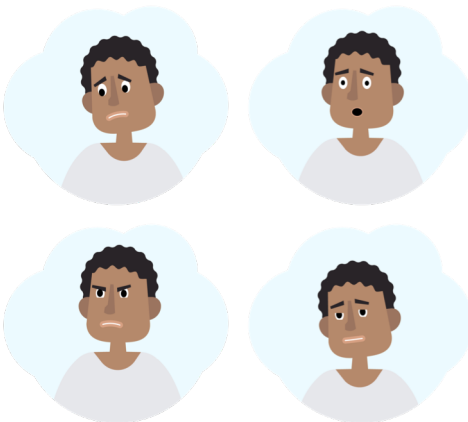
O be se ka bena U be i ka keneya laje ani ka i mago je furaw seben i kun.

Ni i mago be furakeli teliman la walima jɔɔinda do be i la min ka kan ka furke jɔɔna, o fo i mansaw ye wala baarakelaw. Nin i be dagayɔɔ la min te i ka dagayɔɔ ye, i be se la teliya numero wele fu la 112.

➤ BAARAKELAW KUNNAFONI NI:

- ni i ma keɛ, i jɔginlen don walima i mago be furakeli teliman deme la walima furakeli la.
- i be dorɔguw ta walima i be dolo min
- Binkanni walima nimatɔɔɔ delila ka i sɔɔ walima u be i kan sisan
- i kɔɔma walima a be se ka ke i kɔɔma don
- i be se ka taama i kelen na, walima mɛnni wala yeli ka gɛlen i ma
- i jɔɔlen don kosebe, nisɔngoyalen, i te se ka sunɔɔ walima miirina juguw be i la
- i be a miiri ko i lakanalen te wala i be ka siran mɔɔ do je, a kera dunnan walima i donmɔɔ do ye o
- i diyagoyara walima i be ka diyagoya ka fen dɔw ke i sago te ka minnu ke
- i be miiri ko i lakanalen te ka jesin i ka dannaya ma, i be mɔɔ min fe, i be fini don cogo min walima i kecogo
- i ka du mɔɔw mago be deme la.

➤ SĖGESEĖELI NUMANW YE JUMĖN YE?

Baara dō i bē baarakēla tōw ye min na min bēna jininkaliw kē i la ka:

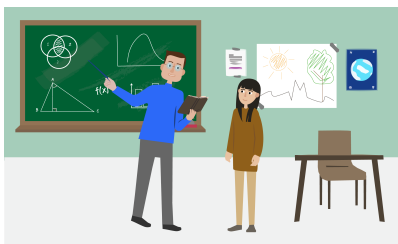
- i **magow** faamu
- i mago bē **deme** min na ka o latigē.

O bē jamana jēmōgōw demē ka hakilina jumanw ta, misali la e ni i ka denbaya bēna to yōrō min.

I bē se ka da furakelikēla, ni dōgōtōrō ani baarakēlaw la. I bē se ka fēn bēē fō u ye. Ni fēn o fēn fō, o si tēna fō mōgō wērē ye ka tēmē i mansaw kan ni i ka yanmaruya tē. Fēn kelen min sēn tē a la, o ye ni i ka jēnamaya bē farati la walima mōrō wērē ta.

Ni i sago tē i mansaw ka kunnafoni walima u sēn ka don a la, o fō baarakēlaw ye. U bē i ka lapini sēgesēge ni ka latigeli kē ka kējē min ka fisa i ma ye.

➤ KALAN HAKĖ

Ni i ye denmisen ye, yanmaruya bē i bolo ka kalan kē ni ka dēgeli kē. Ni i taara kalan na ka san 18 sōrō o waati kōnō, i bē se ka taa jē ni i ka kalan ye fō kalan ka ban.

Baarakēlaw bē e ni i ka du demē ka i tōgō seben sigida kalanso dō la. U bēna kunnafoni di i ma kandēge labēn kalanw ni kalan wērēw kunkan. I ka kan ka nin kalan dōw sōrō.

Baarakēlaw bēna kuma i fē kalan kēcogo ni lafijēn waati baaraw ketaw ko la ka i demē ka olu dōn, ka yiriwa ni ka teri kuraw sōrō.

➤ BAARA HAKE

Ka keɓe ni i si hake ni i ka cogoya ye, yanmaruya be se ka di i ma ka baara ke Itali, ni a ka di i ye. Baarakelaw bena kunnafoɗi caman di i ma.

I be se ka bara ke tile 90 kɔfe ka a damine i ka sebe labenina, fo na ya sɔɔ i ka ninini ko jelen te

Ceman ni musoman bee minnu si ma san 16 sɔɔ yanmaruyalen te ka baara ke.

➤ I KA KALIFAYOƆ NINI SEBEN

I bena i toɗolaseben do sɔɔ i toɗo ni i ja be a kan. Nin be a jira ko e ye kalifayɔɔ ninibaga ye nin jamana in kɔɔ.

I ka kan ka a ta i bolo tuma bee.

Nin seben in nafa ka bon, i kolɔsi a la a kana tunu ani i kana a di mɔɔɔ were ma.

Nin seben be wele ko lakanali seben.

➤ E NI I KA DENBAYA BENA TO YƆRƆ JUMEN?

Aw bena ke yƆrƆ min na ka jamana jemɔɔ to ka aw ka kalifayƆrƆ seben segesege, o be bɔ aw ka cogoya la.

Baarakelaw bena kunnafoni di aw **ma aw bee bena ke yƆrƆ min**, misali la, jigiyayƆrƆ dɔ la, dugu walima mara dɔ kɔnɔ.

O be bɔ yƆrƆ minnu labilalen don walima aw ka denbaya magow.

Ni aw ka denbaya be fe ka bɔ jigiyayƆrƆ la, dugu walima mara kɔnɔ waati dɔɔnin kɔnɔ, i ka kan ka jemɔɔw ka yanmaruya jini.

E ni i ka denbaya bena ka demɛ ni jukɔɔmatintin sɔrɔ ka aw to yƆrƆ la jamana jemɔɔw ye yƆrƆ latige dɔɔn de.

Du caman te bila dugu cemance la taga-ni-ka-segin ka gelen u ma yƆrƆ min na iko a ka di u ye cogo min na. Ni aw be o lahalaya kɔnɔ, sariya dɔnbaa nana ni baarakelaw na aw demɛ.

Ni aw bilara yƆrƆ o yƆrƆ [cama], yanmaruya be i bolo ka:

- to ni i ka denbaya ye

- demɛ sɔrɔ ka i ka dudenw jini, ni i te a dɔn u be yƆrƆ min na.

Lakanali hake be i bolo. Mago si yanmaruyalen te ka:

i la siran

i neni

kojugu ke i la

U kera mago o mago ye, dunnan walima i donbaga.

Ni geleya dow be i ni mansaw ce walima baarakelaw, i be se ka o jefo.

I BE SE KA MUN KE NI MAGO DO YE I NIMATCOCI?

I dalen be mago min na, i be se ka kuma o fe, duden do, baarakela do, walima i dema baka do Itali, garanti do be denmisenw ani funankeninw ye min be ika josariyaw lakana.

Ni mago do ye aw nimatcoci, aw be se ka taa o fo jamana jemagow ye ka a ban a kana ke tugun. Nin be wele ko 'ka damakasi ke'.

I Kalsi!

Ni i te i ka dagayoci la ani i be geleya koci, i be se ka weleli ke fu jamana nimoci teliman na 112 a kera telefoni o telefoni ye.

➤ KUNBENNI WAJIBI SARIYA JUMENW BE E NI I KA DENBAYA BOLO?

A nafa ka bon i ka tije fo ani i ni jamana jemogw ka je, hali ka a sorɔ tuma dɔw la siranko don walima a ka gelen ka kokɔɔ jefɔ.

Baarakelaw be se ka i deme ni u be i ka cogoya don.

E ni i ka denbaya bena ke yɔɔ o yɔɔ, sariyaw be sorɔ aw ka kan ka minnu labato. Misali la, aw ka kan ka siginɔɔnɔw ni baarakelaw bonya ani aw ma kan te ka makan ke waati sumalen na.

Baarakelaw be sariyaw jefɔ ani u kolɔɔw ni sariyaw ma labato.

A nafa ka bon e ni i ka denbaya:

- ✔ aw be yɔɔ min na ka yen sariyaw labato
- ✗ jamana jemogw ko aw ka to yɔɔ min na, aw kana boli ka bo yen.
- ✔ Aw ka jamana sariyaw labato, baarakelaw bena minnu jefɔ [aw] ye.

MUN BENA KE NI E WALIMA I KA DENBAYA MA [AW] BEN AW KA WAJIBI KETAW MA?

Ni nin kera, aw be se ka kene kan baarakela do fe ni ka aw ka cogoya jefo ani aw ka daliluw.

Jamana nemogow bena cogoya segesege ani ka kunnafoni di aw mansaw ma ni u ye a latige ka sira dow ta.

Misali la, ni aw ka duden do bolila ka bo dagayro la, dugu walima mara kono, jamana nemogow tun ye a latige ko denbaya la to yro min na, **o duden be se ka deme donin sro.**

Ni duden do ye juguya jogo ta, **o duden be se ka bone a ka deme la a be ka min sro.** Polisiw be se ka wele.

**E ni i ka denbaya be sisan Itali min ye Eropu jamana do ye.
Eropu jamanaw ye:**

Eropu Jekulu jamana (EU) 27: Ositarali, Beliziki, Bulgari, Kurawasi, Sipre, Ceki, Dannimariki, Esitoni, Filandi, Faransi, Alimani, Geresi, Hongiri, Itali, Lativiya, Litiyoni, Likizanburu, Malita, Payiba, Polandi, Porotigali, Irilandi Jamana, Oromani, Silovaki, Siloveni, Esipani, Suwedi ani

jamana 4 werew: Isilandi, Layisesitayini, Norovezi ani Suwizerlandi.

➤ SARIYA MINNU TALEN BE KA NESIN KALIFAYƆRO JININI NI ERƆPU JAMANAW TAALI MA

Baarakelaw benao sariya nafamaw jefo aw ni aw ka denbaya ye. Aw be se ka u nininka tuma bee.

✔ E ni i ka denbaya ka kan ka to Itali ani aw kana boli ka farajela jamana werew la.

✔ Ni [aw] ka duden do be o jamanaw do la kelen na, jamana jemogwo bena aw ladonniya [aw] ka hakew la duw faracogo jagon kan. Kana boli ten daron.

[Aw] ka kan ka miiri ka bo o jamana kono wala mogwo dow bena a laje ka [aw] jlason ka boli ka bo o jamana kono. O be se ka ke geleya ye aw bolo. E ni i ka denbaya be se ka kuma baarakelaw fe ani ka cogoya jefo u ye. Baarakelaw be se ka [aw] laadi.

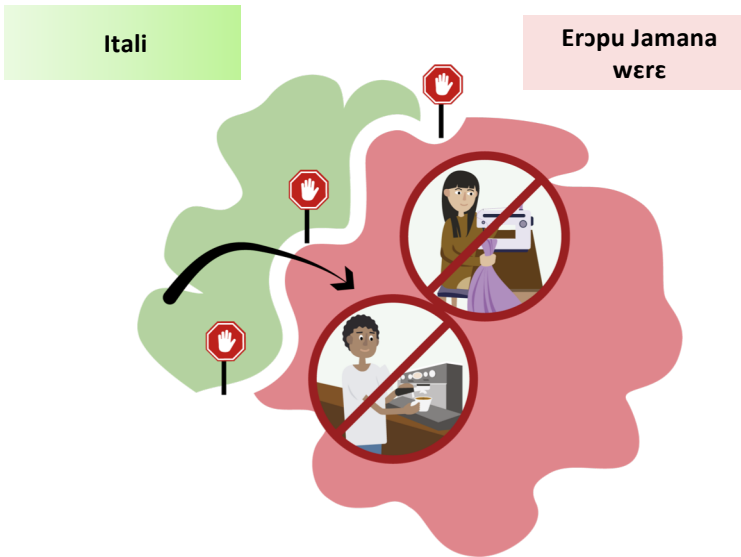
✘ Ni [aw] bolila, kololo juguw be se ka soro o la minnu jefolen be nin seben in kono. Misaliya la, [aw] tena kunben cogo juman na jamana were kono.

✔ A ye [aw] hakili to nin na, [aw] ka kan ka kalifayoro seben laben ni aw donna Erɔpu jamana folo min kono, fo ni jamana jemogwo ye [aw] laadi cogo were la.

✔ O jamanaw la kelen daron de yanmaruyalen don ka [aw] ka kalifayoro seben segesege. Jamana jemogwo Itali bena fo aw ye jamana min ka baara ye o ye.

Aw be o kecogoya kalan seben werew kono.

➤ MUN BENA KE NI E NI I KA DENBAYA BOLILA KA TAA ERŌPU JAMANAW DŌ LA KELEN NA?

Itali:

- [Aw] ka kalifayɔɔ ɲinini baara be se ka laɲ.

Erōpu jamana wɛɛ kan:

- jamana ɲɛmɔɔw be se ka a latige ka [aw] lasegin aw bɔra Erōpu EU+ jamana min kɔɔ.

Ni jamana ɲɛmɔɔw ye a latige tuma min na ko u be [aw] lasegin aw bɔra jamana min kɔɔ, [aw] tena se la hake dɔw sɔɔ, misali la:

- [aw] tena dɛmɛ sifaya dɔw sɔɔ ani
- yanmaruya tena di [aw] ma ka baara ke.

➤ JON BE SE KA E NI I KA DENBAYA DEME NI [AW] MA SON JAMANA NEMOGOW KA HAKILINA MA?

[Aw] be se ka deme nini sariya donbaa nana do fe. Sariya donbaa nana ye mogow ye min be sariyaw don o jamana konko ani a be se ka [aw] ka cogoya kalan ni ka aw deme.

Baarakelaw be kunnafo ni di [aw] ma banumanketonw ko la minnu be se ka kunnafo ni di [aw] ma ni ka aw deme.

[Aw] be se ka aw kanbo Diye Kalifa Jekulu Cakeda ma (UNHCR) tuma bee. UNHCR be mogow lakana minnu diyagoyara ka bo u ka jamana la.

➤ MUN BENA KE NI DOW YE YELEMW JUKOROMATINTIN?

Ni jamana mogow ye a latige ka deme sifaya dow bo a ma duden do be ka minnu soru ka a sabu ke cogoya minnu jefora ne Itali, o duden be taa ne la deme soru ka kepe ni u yere ka cogoya ye ani u magow. Yanmaruya be u bolo tuma bee ka taa dogtoro walima furakela do laje, ka furakeli deme soru, deme werew ani siyoro min latigera jamana mogow fe.

Ni jamana mogow ye a latige ko ka kunbenni deme jo min be di e ni i ka denbaya ma sabu [aw] bolila ka taa farajela jamana were konko, aw bena deme sifaya min soru, o be bo aw ka cogoya ni [aw] magow de la tuma bee.

I be se ka kalan na waati bee.

Hakiliko deme

denmisen lakanali

ka denmisen deme minnu be geleya kono

I be a don ko mago te ka a mago don i la walima i be geleya, i be se ka weleli ke 119 gansan.

Ni i balimake, i balimamuso walima i teri tununan, i be se ka weleli ke nin [Ngejuru sira in 116 000 - Farajela denmisen tunulenw](#)

sariya laadili, deme ni dajirali

Nin gafe in ye kun ye kunnafonidi dɔɔn de ye. A tɛ hakew walima sariyaw dilan a yɛrɛ ma. Erɔpu Jekulu Cakɛda Logo Kalifayɔɔ ko la (EUAA) ye a ka minen yɛrɛ di, ani ka gafe wɛrɛ dilan ka kɛɛrɛ ni nin gafe in ye, o yɛnmaruyalen don EUAA fɛ Erɔpu Jekulu Jamanaw dɔɔn de ma. EUAA tɛ sɔn jɔɔɔɔ walima dannaya baarakɛcogo numan, kɔnɔko, dafali, bennen walima dannaya ka nɛsin kunnafoɔni ma min bɛ gafe kɔnɔ Erɔpu Jamanaw fɛ, ka kɛ cakɛla wɛrɛ fɛ. Erɔpu jamana tɛ walima mɔgo o mɔgo bɛ ka baara kɛ EUAA tɔgo la min bɛ sɛ ka kɛ kunnafoɔni fɛ min sɔɔɔla nin gafe in kɔnɔ.